

GLOSSARIEDDU DE SU CAMBIAMENTU CLIMÀTICU

ACÒRDIU DE PARIGI

Est su tratau internatzionali chi acàpiat a manera giuridica is Natzionis chi dd'ant firmau su 12 de su mesi de idas de su 2015 chi pertocat su tempus movendi de su 2020 e tenit sa punna de non fai ampuai sa temperadura de sa Terra e de ndi dda fai calai de assumancu 2 gradus rispetu a is livellus pre-industrialis. Totu custu in unu cuntestu de svilupu castiendi is generatzionis de immui e afatantis e is sfortzus po fai sparessi sa poberesia.

ADATAMENTU

In biologia est sa capassidadi de is organismus chi bivint de si adeguai a un'ambienti chi mudat a totu dii. Po parai faci a is efetus de su cambiamentu de su clima tocat a traballai asuba de is arraxonis de cussu, asuba de is processus de produtzioni, asuba de is struturas ma finas, in s'interis a si defensai de is efetus pensendi, po nai, a prantai àteras matas chi aguantant de prus s'asciutori o sa basca.

ATMOSFERA

Est su imboddicàmini de gas chi ammantat sa Terra. Fata de azotu (78%), ossìgenu (21%) de argon, anidridi carbònica e àterus elementus, Ddu at finas vapori de àcua a percentuali chi mudat. S'atmosfera est partzida a pillus, a nòminis diferentis, chi mudant in sa grussesa cunforma a s'andatzu de sa temperadura.

BENIS COMUNUS GLOBALIS

Funt totu is resursas comunas de totu s'umanidadi (po nai: s'atmosfera, is ocèanus) chi po su prus si tratant comenti a resursas a intrada libera mentras funt a propiedadi comuna. S'aumentu de sa temperadura de sa Terra e is dannus de su pillu de s'ozonu funt duus esemprus de dannu a is benis comunus globalis.

BIODIVERSIDADI

Est totu sa variedadi de organismus de ònnia orìgini chi bivit in ecosistemas de terra, àcua o mari. Funt medas is organismus bius chi currint impari po ndi pesai un'echilìbriu bellu in unu ecosistema e candu sparessit una spècia sceti s'ambienti ndi sunfrit.

BIOMA

Est una comunidadi de organismus bius, siat de su rennu animali e siat de cussu vegetali, pròpria de una regioni climàtica chi si scerat po su prus cunforma a su tipu de vegetatzioni. Funt biomas de sa Terra, po nai, su desertu o su matedu bàsciu mediterràneu.

BIOMASSA

Sa Diretiva Europea narat ca est sa parti biodegradàbili de produsutis, àliga e pitzialla de orìgini biològica chi ndi arribat de sa messaria (siat sustàntzias vegetalis siat sustàntzias animalis), de su traballu de padentis e de linnàmini e de is indùstrias chi tenint de biri cun custu, de sa pisca e de pischeras, aici etotu est sa parti biodegradàbili de s'àliga industriali e urbana. Si podit mudai in energia elètrica e tèrmica.

CAMBIAMENTU CLIMÀTICU

Est sa mudadura in meda tempus de mollus climàticus de una scala regionali e globali. Po sa Cunventzioni de is Natzionis Unidas asuba de is Cambiamentus Climàticus funt totu is mudaduras de su clima po nexi, a manera dereta o nono, de sa faina de s'òmini e chi trastocant s'atmosfera. Un'efetu de su cambiamentu climàticu est, po nai, sa scalladura de is ghiaciàius.

CARBONI

Sustàntzia chi pigat fogu chi s'agatat a forma tostada a pillu o a fundu de terra. Si fait po mori de trasformatzionis de restus vegetalis.

COMBUSTÌBILI FÒSSILI

Est a nai sustàntzia chi podit abruyai a s'ària, frunendi energia tèrmica, chi ndi arribat de una trasformatzioni fata in millionis de annus de sustàntzia orgànica in formas sèmpiri prus firmas e arricas de carbòniu. Est combustibili fòssili, po nai, su carboni o su petròliu.

DEFORESTATZIONI

Est s'amenguamentu de logus birdis naturalis de sa Terra po nexi de s'òmini chi ndi segat is matas prus de cussu chi fait po arregolli linnàmini o po sfrutai is terras in àteru modu.

DESERTIFICAZIONI

Est s'impoberimentu de is terras àrridas, mesu àrridas o a bortas cussas ùmidas sicadas po nexi de s'òmini e de mudaduras climàticas.

ECOSISTEMA

Unidadi de fundamentu de s'ecologia. Est su imparis de totu is atzionis, fenòmenus, fortzas e sighendi chi si faint s'unu cun s'àteru is organismus chi bivint in su matessi ambienti e is organismus cun s'ambienti etotu.

EMISSIONI

Sustàntzia chi avenenat, di orìgini naturali o de s'òmini, chi fuit a atmosfera in forma gassosa o a partixeddas.

FONTI ENERGÈTICA NON RENNOÀBILI

Matèria prima chi si ndi bogat de asuta de terra e ca nci at in Terra in cantidadi contada. Po nai, unu combustibili fòssili (carboni) o unu materiali radioativu (uràniu).

FONTI ENERGÈTICA RENNOÀBILI

Fonti de energia chi si podit oteni sèmpiri e in su tanti de non spaciai mai po mori de teni sa capassidadi de si torrai a gendrai, Po nai s'energia solari, eòlica o de cussa chi ndi bessit impreendi biomassa.

TRANSITZIONI ECOLOGICA

Est su passai de su produsimentu e su consumu de energia fòssili a cussa rennoàbili.

UNDADA DE BASCA

Cunditzioni meteorològica fora de su normali chi acontessit cun temperaduras artas meda, diis e diis de sighida, a bortas cun umidità arta meda, soli forti e sena de bentu. Cunditzioni chi est de perìgulu non sceti po s'òmini ma po animalis e matas puru.

